

60 א' עַל מִצּוֹת וּמִדְּרִים יֵאָכְלֶהוּ, וְיֵשׁ לַלְמוּד מִכָּר שֶׁרָק בְּזִמְן דְּאִיכָא
 61 ו-שיש' קרבן פסח, יש גם מצוה לאכול עמו מרור, וזמן דליכא
 62 ו-שאין קרבן פסח, לִכָּא – אין מצוה לאכול מרור, אם כן בַּמָּצָה
 63 נְמִי ו-גם כן יש לומר בדרך זו, דְּהָא בְּתִיב – שהלא כתוב בקרבן
 64 פסח (שם) 'עַל מִצּוֹת וּמִדְּרִים יֵאָכְלֶהוּ, וְיֵשׁ לַלְמוּד שֶׁרָק בְּזִמְן שִׁישׁ
 65 קרבן פסח יש גם מצוה לאכול עמו מצה, אבל בזמן שאין קרבן
 66 פסח אין מצוה לאכול מצה, ומדוע אמר רבא שבמצה הוא חייב
 67 מן התורה. מתרצת הגמרא: מצות אכילת מַצָּה, מִיְהָדָר דְּהָדָר בֵּיה
 68 קָרָא – חזר ושנה אותה הכתוב במקום אחר (שמות יב יד), 'בְּרָאשֵׁן
 69 בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעֶרְבֵי תַאֲכָלֻ מִצֹּת'. ופסוק זה אינו עוסק
 70 בקרבן פסח, ויש ללמוד שאף בזמן הזה שאין קרבן פסח חייב
 71 לאכול מצה בלילה הראשון. ואילו מצות אכילת מרור נאמרה רק
 72 בפסוק האמור בקרבן פסח, ולכן בזמן הזה אינו חייב באכילתו מן
 73 התורה.
 74 וְכֵן אָחָא בְּרַיָּא עֲקֵב אָמֵר, אָחֵר זֶה וְאָחֵר זֶה דְּרַבְּנָן – בין מצות מצה
 75 ובין מצות מרור, שתייהן נהוגות בזמן הזה מדרבנן ולא מן התורה,
 76 שלא ציוותה התורה לאוכלם אלא עם הפסח, שנאמר 'עַל מִצּוֹת
 77 וּמִדְּרִים יֵאָכְלֶהוּ, אבל בזמן הזה שאין קרבן פסח אין מצוה
 78 לאוכלם מן התורה. מקשה הגמרא: אֵלָּא הֲתִיב – והרי כתוב
 79 'בְּעֶרְבֵי תַאֲכָלֻ מִצֹּת', ופסוק זה אינו עוסק בקרבן פסח, וממנו יש
 80 ללמוד שמצות אכילת מצה בלילה הראשון נהגת מן התורה אף
 81 בזמן הזה. מתרצת הגמרא: הֲהִיא – הפסוק ההוא אינו מלמדנו
 82 שמצוה לאכול מצה אף בזמן הזה, אלא מִיְכַעֵי לִיה – הוצרך
 83 ללמדנו בזמן בית המקדש לְמִי שְׁהִיהָ טָמֵא, ולמי שְׁהִיהָ בְּדִרְךָ
 84 רְחוּקָה מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ בשעת הקרבת הפסח, שהם מצווים באכילת
 85 מצה, משום דְּלִקְרָא דְּעִתָּהּ אֲמִינָא – שהיה עולה על הדעת לומר,
 86 כִּיּוֹן דְּפִסְחָא לֹא אָכְלִי – אינם אוכלים, מַצָּה וּמִרְרָה נְמִי לֹא יִנְיֹבֵל – וגם
 87 כֵּן יִהְיֶה פְטוּרִים מִלֵּאכֹל, משום שלא ציוותה התורה לאוכלם אלא
 88 עם הפסח, קָא מְשַׁמַּע לָן – מלמדנו הכתוב 'בערב תאכלו מצות'
 89 שאף אלו חייבים.
 90 אמרת הגמרא: וְרַבָּא דוחה את דברי רב אחא ואמר לָהּ, טָמֵא
 91 וְשִׁהִיהָ בְּדִרְךָ רְחוּקָה לֹא צִרִיךְ קָרָא ו-פסוק ללמדנו שהם מצווים
 92 באכילת מצה, משום דְּלֹא פְרָעִי – שאינם גרועים מיהודי עַרְל, שאי
 93 אפשר ללמוד מפני שמתו אחיו מחמת המילה, וכן אינם גרועים
 94 מְכָן נָכָר – יהודי מומר, ששני אצלו אוכלים קרבן פסח, ואף על
 95 פִּי כֵּן הֵם מְצוּיִם באכילת מצה. דְּתִנָּא (מכילתא דרשב"י, בא יב מוח),
 96 נאמר (שמות יב מו) 'כָּל עַרְל לֹא יֵאָכֵל בּוֹ, וְיֵשׁ לַלְמוּד שְׁדוּקָא בּוֹ',
 97 כלומר בפסח, עַרְל אִינוּ אוֹכְלִי, אָכְלֵי אוֹכֵל הוּא בְּמָצָה וּמִרְרָה,
 98 ומצווה באכילתם ככל ישראל, ואין אומרים שלא נאמרה בו
 99 מצות אכילת מצה ומרור מכיון שאינו אוכל את הפסח. ואף בבן
 100 נכר נאמר (שם יב מג), 'כָּל בֶּן נָכָר לֹא יֵאָכֵל בּוֹ, וְיֵשׁ לַלְמוּד שְׁדוּקָא
 101 בּוֹ', כלומר בפסח, אינו אוכל, אבל באכילת מצה ומרור הוא
 102 מצווה ככל ישראל. וכשם שעַרְל וכן נכר אף שאינם אוכלים
 103 בפסח מצווים באכילת מצה, כך טמא ושהיה בדרך רחוקה, אף
 104 שאינם אוכלים בפסח מצווים באכילת מצה. ואם כן, הפסוק
 105 'בערב תאכלו מצות' מיותר, ובא ללמדנו מצות אכילת מצה בזמן
 106 הזה, אף שאין קרבן פסח.
 107 וְאִידֵךְ – ורב אחא בר יעקב סובר, בְּתִיב בְּהָא וּבְתִיב בְּהָא – אף על
 108 פִּי שִׁנְתַּבְתָּ חֻבֹּת אכילת מצה בעַרְל וכן נכר, נכתב גם 'בערב
 109 תאכלו מצות' לחייב טמא ושהיה בדרך רחוקה, וצִרִיכִים – וצריכים
 110 אנו את שני הפסוקים, ואין פסוק מיותר לחובת אכילת מצה בזמן
 111 הזה, ואינה מן התורה אלא מתקנת חכמים.
 112 מביאה הגמרא ברייתא בדברי רבא: תִּנָּא בְּוִתִּיה דְּרַבָּא – שנינו
 113 בברייתא בדברי רבא, נאמר (דברים טז ח) 'שִׁשֶּׁת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת,
 114 וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצַרְתָּ לָּהּ', אֲלֵהֲדִידֵךְ לֹא תַעֲשֶׂה מִלֵּאכָה, ומכך שביום
 115 השביעי לא אמר 'תאכל מצות' כמו בששת הימים הראשונים, יש
 116 ללמוד שאין בו חובה לאכול מצה אלא רק רשות, ואם בא לאכול
 117 בשר בלא פת או להתענות, הרשות בידו. ויש להוסיף וללמוד, מֵה
 118 הַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אכילת מצה בו רְשׁוּת ולא חֻבֹּה, אֵף שִׁשֶּׁת יָמִים

1 בְּרָאשֹׁנָה – בתחילת הסעודה, לא יאכל את המצה הכשירה, מפני
 2 שאסור לאכול כלום אחריה, כדברי שמואל.
 3 דוחה הגמרא: מה ששנה התנא שיאכל את המצה בסוף, לא בא
 4 למעט שלא יאכלנה בתחילה, אלא לֹא מִיְכַעֵי קָאָמֵר – אמר זאת
 5 בדרך 'אין צריך לומר', לֹא מִיְכַעֵי – אין צריך לומר שרשאי
 6 לאכול את המצה הכשירה בְּרָאשֹׁנָה – בתחילה, דְּקָאָכִיל –
 7 שבאותה שעה הוא אוכל לְתִיאָבוֹן ומקיים את המצוה כתיקונה,
 8 אָכֵל אם יאכלנה בְּאַחֲרֹנָה – בסוף, שיש לחוש דְּאִתִּי מִיְכַעֵל –
 9 שמא יבוא לאוכלה אָכִילָה נְפֶה, שמתוך ששבע כבר הוא קץ
 10 במאכלו ואינו נחשבת אכילה, אִיכָא – הייתי אומר שלא יהיה
 11 רשאי לאוכלה בסוף, קָא מְשַׁמַּע לָן – מלמדנו התנא שאין לחוש
 12 לכך, ורשאי לאוכלה בסוף.
 13 מביאה הגמרא לשון אחרת בדעת שמואל: מִרְרָה מְתִנֵּי הֲכִי –
 14 שונה שמועה זו כך, אָמֵר רַב יוֹסֵף אָמֵר רַב יְהוּדָה אָמֵר שְׁמוּאֵל,
 15 מְפַטְרִין אַחֵר הַמָּצָה אֲפִיקוֹמֵן – מותר לאכול לאחר אכילת המצה
 16 בסוף סעודת ליל הסדר, כגון בזמן הזה שהמצה נאכלת לבדה בלי
 17 קרבן פסח.
 18 מוכיחה הגמרא ממשנתנו כדברי שמואל: נִימָא מְסִיעֵי לִיה – האם
 19 נאמר שיש לסייע לדברי שמואל ממה ששנינו במשנתנו, אִין
 20 מְפַטְרִין אַחֵר הַפִּסְחָא אֲפִיקוֹמֵן – אין אוכלים לאחר אכילת הפסח.
 21 ויש לדייק, דווקא אַחֵר אכילת הַפִּסְחָא הוּא דְּלֹא – שאין אוכלים,
 22 אָכֵל אַחֵר אכילת מַצָּה מְפַטְרִין – מותר לאכול, כגון בזמן הזה
 23 שאין קרבן פסח הנאכל עם המצה.
 24 דוחה הגמרא: מה ששנה התנא במשנתנו 'פסח' לא בא למעט
 25 מצה, אלא לֹא מִיְכַעֵי קָאָמֵר – אמר זאת בדרך 'אין צריך לומר',
 26 לֹא מִיְכַעֵי – אין צריך לומר שאסור לאכול אַחֲרֵי אכילת מַצָּה,
 27 משום דְּלֹא נִפְשִׁי מְעַמִּיה – שאין טעמה חזק, ויעבור באכילה
 28 אחרת, אָכֵל לְאַחֵר אכילת קרבן פסח, שטעמו חזק, אִיכָא – הייתי
 29 אומר שלא יהיה איסור לאכול, משום שטעמו לא יעבור באכילה
 30 אחרת. קָא מְשַׁמַּע לָן – מלמדנו התנא, שאף טעם הפסח עלול
 31 לעבור, ואסור לאכול אחריו.
 32 מקשה הגמרא על דברי שמואל: מִיְתִיבִי, שנינו בתוספתא (פ"ב ה"א),
 33 מכיון שאין אדם יוצא ידי חובת אכילת מצה אלא ב'לחם עני'
 34 (דברים טז ט), לְפִיכָךְ הַפּוֹטְפְּנִין – רַקִּיקִים הַעֲשׂוּיִם כִּסְפּוּג, וְהַדּוֹשְׁשֵׁן
 35 הַעֲשׂוּיִם מַעִיסָה מְטוּגָנָה בְּשֶׁמֶן וְדִבְשָׁה, וְהָאִיִּסְקָרִישִׁין – העשויים
 36 מַעִיסָה רַבָּה מְאֹד, כֹּל אִלוּ אֲדָם מִלֵּא כִּרְסֹה מִיָּן אִם יִרְצֶה, בליל
 37 הסדר, שהם מותרים באכילה בפסח כששמרם מחימוץ, וּבְלִבְדָּה
 38 שְׂאִיכָל (אֲכִילָת) בְּיָת מַצָּה שְׁהִיא 'לחם עוני' בְּאַחֲרֹנָה – בסוף
 39 הסעודה, מפני שאלו שאכל בתחילה אינם 'לחם עוני' ובהם לא
 40 יצא ידי חובת אכילת מצה. ויש לדייק, שְׁדוּקָא בְּאַחֲרֹנָה – בסוף
 41 הסעודה אִין ו-כן יאכל את המצה הכשירה, אבל בְּרָאשֹׁנָה –
 42 בתחילת הסעודה, לֹא יאכל את המצה הכשירה, מפני שאסור
 43 לאכול אחריה כלום, ולא כדברי שמואל שהתיר לאכול אחריה.
 44 מתרצת הגמרא: מה ששנה התנא שיאכל את המצה בסוף, לא בא
 45 למעט שלא יאכלנה בתחילה, אלא לֹא מִיְכַעֵי קָאָמֵר – אמר זאת
 46 בדרך 'אין צריך לומר', לֹא מִיְכַעֵי – אין צריך לומר שרשאי
 47 לאכול את המצה הכשירה בְּרָאשֹׁנָה – בתחילה, דְּקָאָכִיל –
 48 שבאותה שעה הוא אוכל לְתִיאָבוֹן ומקיים את המצוה כתיקונה,
 49 אָכֵל אם יאכלנה בְּאַחֲרֹנָה – בסוף, שיש לחוש דְּאִתִּי מִיְכַעֵל –
 50 שיבוא לאוכלה אָכִילָה נְפֶה, שמתוך ששבע כבר הוא קץ במאכלו
 51 ואינו נחשבת אכילה, אִיכָא – הייתי אומר שלא יהיה רשאי
 52 לאוכלה בסוף, קָא מְשַׁמַּע לָן – מלמדנו התנא שאין לחוש לכך,
 53 ורשאי לאוכלה בסוף.
 54 הגמרא דנה במצות אכילת מצה ומרור בזמן הזה שאין קרבן פסח:
 55 אָמֵר רַבָּא, מצות אכילת מַצָּה בלילה הראשון של פסח, אֵף בְּזִמְן
 56 הָהָא שאין קרבן פסח לאכול עמו את המצה, היא מְדִאוּרִייתָא,
 57 וְאִילוּ מצות אכילת מִרְרָה בזמן הזה, היא מְדִרְבָּנָן ולא מן התורה.
 58 מקשה הגמרא: וּמָאִי שָׁנָא – ובמה שונה מצות מִרְרָה שאתה פוטר
 59 בזמן הזה מן התורה, משום דְּבְתִיב – שכתוב בקרבן פסח (במדבר ט

1 הראשונים אכילת מצה בהם רשות ולא חובה. מאי מעמא – מהו
2 הטעם שיש ללמוד מהפסוק שאף ששת הימים הראשונים רשות,
3 משום דהוי – שנחשב היום השביעי דבר שהיה בכלל, שהרי
4 במקום אחר נאמר (שמות יג ו) 'שבעת ימים תאכל מצת', ואם כן גם
5 היום השביעי היה בכלל מצות אכילת מצה כמו ששת הימים
6 הראשונים, ויצא היום השביעי בפסוק זה מן הכלל, ללמד שאין
7 אכילת מצה האמורה בו חובה אלא רשות, וזו אחת מהמדות
8 שהתורה נדרשת בהן, שכל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל
9 ללמד, לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא.
10 לפיכך דרשו, שבכל שבעת הימים אכילת מצה אינה חובה אלא
11 רשות.

12 מוסיפה הברייטא: יכול היית לומר שאף הלילה הראשון של פסח
13 הוא ככל הימים, ואכילת מצה בו אינה חובה אלא רשות, תלמוד
14 לומר – מלמדנו הכתוב (במדבר ט יא), 'על מצות ומררים יאכלהו',
15 שעם קרבן הפסח [הנאכל בלילה הראשון] חובה לאכול מצה

16 ומרור. ועדיין אין לי ללמוד מפסוק זה אלא חובת אכילת מצה בזמן
17 שפית המקדש קיים, שיש קרבן פסח והמצה נאכלת עמו, אך בזמן
18 שאין בית המקדש קיים ואין קרבן פסח, מניין שחובה לאכול מצה,
19 תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב (שמות יב יח), 'פערב תאכלו מצת',
20 הפתוב קבעו לאכילת מצה בלילה הראשון שיהא חובה, ואף בזמן
21 הזה שאין קרבן פסח. מבואר כדברי רבא, שחובת אכילת מצה
22 בזמן הזה מן התורה.

משנה

23 המשנה דנה בישן באמצע אכילת הפסח: בני חבורה שהיו אוכלים
24 את הפסח, ובאמצע האכילה ישנו מקצתן, יאכלו – רשאים
25 להמשיך ולאכול מהפסח. אך אם ישנו כולן, לא יאכלו – אינם
26 רשאים להמשיך ולאכול עוד מהפסח, שהחמירו חכמים מפני
27 שבשעה שישנו הסיחו דעתם מלאכול, ואם ימשיכו הם נראים
28 כאוכלים את הפסח בשני מקומות.
29

פסחים דף קכ עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קנט

שואלת הגמרא: ורבי עקיבא שלא דרש גזירה שוה מהכתוב
 'בלילה הזה' הוא 'הזה' מאי עבד ליה – מה ידרוש מתיבת 'הזה'.
 משיבה הגמרא: תיבת 'הזה' מיבעי ליה – נצרכת לו, משום
 דלמטעמי לילה אחר הוא דאמא – היא באה למעט שאין הפסח
 נאכל אלא בליל ט"ו בניסן ולא בלילה שלאחריו וליל ט"ו בניסן,
 משום דלמא דעתיך אמינא – שהיה עולה בדעתך לומר, הואיל
 ופסח הוא 'קדשים קלים', וכן קרבן שלמים הוא 'קדשים קלים', יש
 ללמוד אחד מחבירו, מה – כשם ששלמים נאכלים לשני ימים,
 כלומר ביום שחיטתם ולמחרת, וגם בלילה האחר שבין שני ימים
 אלו, אף בפסח יש לומר כן, וכיון שציותה התורה שביטול שחיטתו
 לא יאכל עד הלילה, אזקים – העמד את הלילות במקום הקמים
 האמורים בשלמים, ויהא הפסח נאכל לשני לילות, ליל ט"ו בניסן
 וליל ט"ז בו, וגם ביום האחר שביניהם, שהוא יום ט"ו בניסן, על כן
 כתב רחמנא – כתבה התורה 'הזה', ללמד שנאכל רק בליל ט"ו
 בניסן ולא יותר.
 מוסיפה הגמרא: ורבי אלעזר בן עזריה אמר לה – ישיב לדברים אלו,
 שאין צורך בפסוק ללמדנו זאת, מפני שמלא ותירינו ממנו עד בקר'
 (שם יב ט) נפקא הך – יש ללמוד כבר דין זה, שלא יותירו לבוקר של
 ט"ו.
 ורבי עקיבא שלמד כן מ'הזה' אמר לה, אי לא כתב רחמנא – אם לא
 היתה התורה כותבת 'הזה', הנה אמינא – הייתי אומר שאכן יש
 ללמוד משלמים שהפסח נאכל לשני לילות, ופאי – ומזה 'בקר'
 האמור בפסוק 'לא תותירו ממנו עד בקר', בקר שני של חג הפסח,
 שהוא ט"ז בניסן, ולכן צריך את הפסוק 'הזה' ללמדנו שאינו נאכל
 אלא בליל ט"ו.
 ורבי אלעזר בן עזריה אמר לה, כל היכא דכתב – בכל מקום שנכתב
 בתורה 'בקר', בקר ראשון הוא – הכוונה לבוקר הראשון, ואף באן
 כך פירושו, ויש ללמוד שאין הפסח נאכל אלא בלילה הראשון,
 ואין צריך ללמוד מ'הזה' שאינו נאכל לשני לילות.
 הגמרא דנה בחובת אכילת מצה בלילה הראשון של פסח בזמן
 הזה, עד מתי יכול לאכול: אמר רבא, מי שאכל מצה בזמן הזה
 שאין קרבן פסח, לאחר חצות ליל הסדר, לרבי אלעזר בן עזריה, לא
 יצא ידי חובתו. שכשם שאמר רבי אלעזר בן עזריה בברייתא
 שרקן פסח נאכל עד חצות, כך חובת אכילת מצה בזמן הזה,
 שאין עמה קרבן פסח, היא עד חצות. שואלת הגמרא: פשיטא –
 הלא דין פשוט הוא זה, דבין דאיתקש – שהוקש דין אכילת מצה
 לאכילת הפסח, שנאמר בקרבן פסח (במדבר טו ט) 'על מצות ומררים
 יאכלהו', בפסח דמי – הרי הוא דומה לפסח שזמן אכילתו עד
 חצות לרבי אלעזר בן עזריה, ומדוע הוצרך רבא ללמדנו משיבה
 הגמרא: דבר זה אינו פשוט והוצרך רבא ללמדנו, מהו דתיקא –
 שמה תאמר, הך – הלא בעיקר דין אכילת מצה אפקיה קרא
 מתיקישא – הוציא הכתוב מהדיוקש לקרבן פסח, שאין ללמדנו
 ממנו, כפי שדרשו בברייתא (לעיל ע"א) מהפסוק (דברים טו ט) 'ששת
 ימים תאכל מצות, וביום השביעי עצרת', מה שביעי רשות אף
 ששת ימים רשות וובכלל זה הלילה הראשון, אלא יש ללמדנו
 בזמן הזה מהפסוק (שמות יב יח) 'גערב תאכלו מצת, ואם כן אינו
 כקרבן פסח ואוכל מצה עד הבוקר. קמשמע לן – מלמדנו רבא, דכי
 אהדרית קרא – שכאשר החזיר הכתוב ולימד דין אכילת מצה בזמן
 הזה בפסוק 'גערב תאכלו מצת', למילתא קמיתא אהדריה –
 החזירו לענינו הראשון, שיהיה דינו כפסח, ולכן לרבי אלעזר בן
 עזריה זמן אכילת מצה בזמן הזה הוא עד חצות, כפי שהיה בזמן
 בית המקדש שאכלו את המצה עם הפסח עד חצות.
 שנינו במשנה: הפיגול והנותר מטמא את הידים הנוגעות בהם
 (ובי). הגמרא מבארת את הטעם שגזרו חכמים כן, ומזהו שיעור
 הבשר המטמא את הידים. אומרת הגמרא: את טעמו של דין זה
 פירשו רב הונא ורב חסדא, חד – אחד מהם אמר שגזירת הטומאה
 היא משום תשדיר בהויה – כהנים חשודים, וחד – ואחד מהם אמר
 שגזירת הטומאה היא משום עצלי בהויה – כהנים עצלים. ועוד
 הוסיפו רב הונא ורב חסדא ופירשו מהו השיעור שבו הפיגול
 והנותר מטמאים, חד – אחד מהם אמר שהשיעור הוא בלילה, וחד –
 ואחד מהם אמר שהשיעור הוא בבית.

רבי יוסי אומר, אף כאשר ישנו מקצתם, רק אם נתנמנמו, ולא
 נרדמו ממש, יאכלו – רשאים הם להמשיך באכילתם, אך אם
 נרדמו ממש, אלו שישנו לא יאכלו – אסורים לחזור ולאכול
 כשיקיצו משנתם.
 קרבן הפסח נאכל בלילה הראשון של פסח [ט"ו בניסן] עד חצות.
 המשנה מבארת את דין הנותר ממנו לאחר מכן. אומרת המשנה:
 בשר קרבן הפסח לאחר חצות ליל אכילתו, הרי הוא מטמא את
 הידים הנוגעות בו, שכן גזרו חכמים על הקרבן שנפסל במחשבת
 פגול, ועל בשר קרבן הנותר לאחר סוף זמן אכילתו, שיהיו מטמאין
 את הידים הנוגעות בהם, ואף בשר הפסח לאחר חצות נחשב
 'נותר'.

גמרא

שנינו במשנה: רבי יוסי אומר, נתנמנמו מקצת מבני החבורה יאכלו
 מהפסח לכשיקיצו, אך אם נרדמו ממש לא יאכלו לכשיקיצו.
 הגמרא מבררת מהו נמנמו. שואלת הגמרא: היכי דמי ומהו
 'נתנמנמו' ששנינו במשנתנו. משיבה הגמרא: אמר רב אשי, נמנמו
 הוא כאשר האדם נים ולא נים – ישן ולא ישן, כלומר, שאינו ישן
 ממש, והוא גם תיר ולא תיר – ער ולא ער, שאינו ער ממש, כגון
 דקר ליה ועני – שאם יקראו בשמו יענה, ולא ידע לאחוריה בקרא
 – אך לא ידע להשיב דברים שיש צורך להרהר כדי להשיב
 עליהם, ובי מדרשו ליה מדרב – וכאשר יזכירו לו את התשובה,
 יזכר וידע לומר האם נכון הדבר.
 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: אפי' הנה יתיב קמיה דרבא – אביי
 ישב בליל הסדר לפני רבה, הוא דקא נמנמו – ראה אביי שרבה ישן
 לאחר שהתחיל לאכול מהמצה שאוכלים בסוף הסעודה לשם
 חובת האכילה. אמר ליה, מינן קא נאמיר – אדוני ישן, ולכשיקיצן
 יהיה אסור לו לאכול עוד מהמצה, כפי ששנינו במשנתנו. אמר ליה
 רבה, מינומי קא נמנמנו – מתנמנמנו אני, ולא נרדמתי ממש, ותנן –
 ושנינו במשנתנו שאמר רבי יוסי, שאם רק נתנמנמו מקצתם יאכלו
 לכשיקיצו, ודווקא כשנרדמו ממש לא יאכלו לכשיקיצו, ועל כן
 רשאי אני לאכול עוד מהמצה כשאקיצן.
 שנינו במשנה: הפסח אחר חצות ליל אכילתו מטמא את הידים
 הנוגעות בו וכו', שכן גזרו חכמים על הפיגול ועל הנותר לאחר
 סוף זמן אכילתו שיהיו מטמאים את הידים הנוגעות בהם, ואף
 בשר הפסח לאחר חצות נחשב 'נותר'. הגמרא מביאה מחלוקת
 תנאים, עד מתי זמן אכילת הפסח, שמתנה שעה אם לא אכלו
 הוא נחשב 'נותר'. מוכיחה הגמרא: אלמא – מוכח ממשנתנו,
 שחצות ליל אכילתו הנה ליה – נחשב בשר הפסח 'נותר'. שואלת
 הגמרא: מאן – מיהו התנא ששנה את משנתנו וסובר כן. משיבה
 הגמרא: אמר רב יוסה, רבי אלעזר בן עזריה הוא. והיון מצאנו שכך
 היא שיטתו, דתניא בברייתא, נאמר בקרבן פסח (שמות יב ח) 'יאכלו
 את הבשר בלילה הזה', רבי אלעזר בן עזריה אומר, נאמר באן בלילה
 הזה ונאמר להלן במכת בכורות (שם יב יג) 'ועברתי בארץ מצרים
 בלילה הזה והפיתי כל בכור', ויש לדרוש גזירה שוה, מה להלן
 במכת בכורות היתה המכה עד חצות, אף באן, באכילת הפסח, זמן
 אכילתו הוא עד חצות, ולאחר מכן נעשה הבשר 'נותר'. אמר לו
 רבי עקיבא לרבי אלעזר בן עזריה, והלא נאמר בקרבן פסח (שם יב
 יא) 'ואכלתם אותו בתפוץ', ויש ללמוד מכך שזמן אכילתו עד שעת
 תפוץ, כלומר עד עלות השחר, שבשעה זו נחפזו בני ישראל לצאת
 ממצרים, ואין ללמוד גזירה שוה מ'בלילה הזה'. מוסיף רבי עקיבא:
 ואם תשאל על כך, אם בן שאין לדרוש גזירה שוה, מה תלמוד
 לומר – מה מלמדנו הכתוב באומרם 'בלילה', אשיב לך, שאלו לא
 נאמר 'בלילה' יוכל הייתי לומר שהפסח יהא נאכל בשאר קדשים,
 כיום שחיטתו, תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב 'בלילה', שרק בלילה
 הוא נאכל, ואינו נאכל כיום.
 אם כן, רבי אלעזר בן עזריה הוא התנא ששנה את משנתנו,
 כשיטתו שהפסח נאכל עד חצות, ולאחר מכן הוא נעשה 'נותר'.
 אבל לרבי עקיבא, אין הפסח נעשה 'נותר' עד עלות השחר.
 הגמרא מוסיפה לבאר את מחלוקת התנאים בדרשת הכתובים.